

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

3. Предместіков О. Завдання Міністерства юстиції України як основа правового статусу й діяльності. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. Т. 18, № 2/2. С. 71–75.

Ключові слова: права людини, Міністерство юстиції України, охорона прав людини, функції, органи державної влади, державна політика у сфері прав людини, державні інституції захисту прав людини.

Key words: human rights, Ministry of Justice of Ukraine, protection of human rights, functions, public authorities, state policy in the field of human rights, state institutions for the protection of human rights.

Підгородинська Анастасія Вікторівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВОЄННИЙ СТАН І ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Наявність та дія особливих режимів у державі впливає на функціонування її в цілому, інститутів та інституцій, життя суспільства, а отже, детермінують зміни, як правило, вимушеного характеру. Останнє, в свою чергу, вимагає розробки адаптаційних процедур для того, щоб певні механізми мали відповідну законодавчу базу і забезпечували їх функціонування і виконання покладених функцій навіть під час воєнного стану.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 Про введення воєнного стану в Україні [1], затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» із 05 години 30 хвилин указанного дня було введено особливий режим в нашій державі, який неодноразово продовжувався і наразі продовжує діяти, у зв'язку з чим передбачалось необхідність запровадження необхідних заходів, а також обмежень певних конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених ст.ст. 30-34, 38,39,41-44, 53 Конституції України.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Саме в цьому стані перед Україною постало глобальне завдання – втримати судову систему на належному рівні; забезпечити належне функціонування органів дізнання, досудового слідства, судів, щоб не дивлячись ні на що, завдання кримінального провадження продовжували виконуватись з мінімальними втручаннями в гарантовані права та свободи.

Законодавець досить швидко зреагував на зміну обстановки в державі, забезпечивши кримінальне процесуальне законодавство необхідними нормами, які зробили можливим здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. В науковій літературі, зокрема, йдеться про формування в кримінальному процесуальному законодавстві

специфічної процесуальної конструкції адаптивного характеру, що спрямована на забезпечення функціональної стійкості системи кримінального провадження в особливий період, яке має винятковий характер і допускається виключно за умови доведеної об'єктивної неможливості дотримання загального порядку кримінального провадження [3, с. 194].

03 березня 2022 року Законом № 2105-IX було оголошено проведення загальної мобілізації на території України, відповідно до п.1,17,20,ч.1 ст. 106 Конституції України. У травні того ж року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану № 2201-IX». У цілому законодавчо було сформовано особливості, зокрема, щодо початку досудового розслідування (внесення відомостей до ЄРДР), викладені у п.1 ч.1 ст. 615 КПК України, у разі відсутності технічної можливості доступу до ЄРДР – за постановою слідчого або прокурора. Відповідно до роз'яснення ВС від 03.04.2022 № 1/0/2-22 щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану у разі неможливості внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, і, відповідно, неможливості формування витягу із цього Реєстру інформація про реєстрацію кримінального провадження та початок досудового розслідування, яка має містити всі відомості, визначені ст. 214 КПК України. Такий документ може вважатися належним підтвердженням початку досудового розслідування і підставою розгляду клопотань органу досудового розслідування [4]. Розширено повноваження керівника органу прокуратури (п. 2 ч.1 ст. 615 КПК); встановлено особливості використання показань, отриманих під час допиту (ч.11 ст. 615 КПК); визначено особливості проведення слідчих (розшукових) дій (п.1 ч.1 ст. 615 КПК); особливості, що стосуються зупинення строків досудового розслідування тощо.

Особливу увагу хочу акцентувати на ч.1 ст. 335 КПК, яка було модифікована, зокрема, в частині доповнення новою підставою для зупинення кримінального провадження під час судового розгляду: призов обвинуваченого для проходження військової служби під час мобілізації, на особливий період. При цьому законодавець не до кінця зрозуміло сформулював норму в контексті того, чи зупинення є правом суду, чи обов'язком (на відміну від аналогічної норми в інших формах судочинства). ВП ВС у справі № 754/947/22 в своєму рішенні зробила низку висновків з приводу вказаного питання, зазначивши: «у провадженнях у цивільних, господарських та адміністративних справах за участю військовослужбовців у період воєнного стану підлягає зупиненню, якщо учасник справи нині проходить військову службу... ЗСУ та інші військові формування від початку російської агресії перебувають у режимі воєнного стану. Тому суду не потрібні особливі підтвердження того, що військовослужбовець проходить військову службу у військовому підрозділі, який «переведений на воєнний стан. Належним доказом перебування особи на службі є будь-які документи військового обліку: військовий квиток, наказ командира тощо. Право вибору залишається за військовослужбовцем. Якщо він хоче, щоб справу розглядали без зупинення особисто чи через представника, - суд має врахувати його волю» [5]. ВП ВС відступила від попередніх висновків Верховного Суду у справах № 756/3462/20, № 557/1226/23, № 904/4027/22 та № 852/2а-1/24, де питання зупинення проваджень вирішувалося інакше.

Це рішення спрямоване на забезпечення балансу між правом військовослужбовця на участь у судовому процесі та особливостями проходження ним служби під час воєнного стану, однак воно стосується вищевказаних процесів, не кримінального.

Аналіз ч.1 ст. 335 КПК дозволяє дійти висновку про те, що конкретного уточнення щодо вказаного – немає (відсутнє словосполучення «суд має право»), вказано, що «суд

зупиняє провадження стосовно такого обвинуваченого до звільнення з військової служби і продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснювалось стосовно декількох осіб». Одразу зазначу, що застосування інституту зупинення, як тимчасової вимушеної перерви в судовому розгляді, напряму пов'язане з необхідністю забезпечення дотримання прав сторін, зокрема, права на розгляд справи в розумний строк, інших прав, залежно від процесуального статусу, для того, щоб забезпечити справедливість судового розгляду в цілому. У цьому аспекті важливим є чітке і послідовне слідування положенням закону щодо підстав і порядку застосування, суб'єктів, до яких це можливо.

У практичній діяльності суд відмовляє в зупиненні, якщо немає чіткого підтвердження того, що в призначені дати судових засідань обвинувачений не зможе прийняти участь в засіданні у тому числі через застосування відеоконференцзв'язку, що обвинувачений зможе відлучитись з військової служби для участі в судовому засіданні суду, який знаходиться території області, де дислокується військова частина. Суд при прийнятті рішення враховує інформацію, надану командуванням військової частини щодо реалізації такої можливості. Так, в ухвалі Вищого антикорупційного суду від 06.10.2022 у справі № 344/2364/19 зазначається: *«вищенаведені відносини, а також можливість проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції під час судового провадження (відповідно до ст. 336 КПК) дозволяє зробити висновок про те, що об'єктивні передумови зупинення судового розгляду відсутні. А положення ст. 28 КПК щодо визначення розумності строків процесуальних дій акцентують свою увагу саме на об'єктивності як на характеристики розумності строків»* [6]. Отже, для суду важливо дотриматись засади розумності строків, тому для підтвердження можливості зупинення судового провадження для деяких суддів важливим, десь пріоритетним, є не просто факт проходження військової служби в лавах ЗСУ, а підтвердження того, що це тягне неможливість здійснення подальшого розгляду за допомогою відеоконференції. Як правило, використання власних засобів зв'язку в межах дислокації військової частини чи перебування військових заборонено, тому стоїть питання організації такого слухання в суді, найбільш територіально наближеному до місця фактичного перебування військовослужбовця, якщо можна технічно забезпечити відеоконференцію. Так, в ухвалі від 03.06.2025 у справі № 991/3348/22 Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду зазначила таке: *«як вбачається із доданих до клопотання про зупинення витягу із наказу командувача Сил територіальної оборони ЗСУ від 08 травня 2025 року № 225 та контракту про проходження громадянами України військової служби у ЗСУ, Особа_9 прийнятий на військову службу за контрактом та призначений офіцером групи персоналу штабу батальйону безпілотних систем НОМЕР_1 окремого полку безпілотних систем. У судовому засіданні 21 травня 2025 року обвинуваченим надано довідку командира військової частини НОМЕР_2 від 21.05.2025 № 619 та копію витягу з наказу № 135 командира військової частини НОМЕР_2, які підтверджують перебування лейтенанта Особа -9 на військовій службі за контрактом у даній військовій частині. В ході судового засідання 21 травня 2025 року колегія суддів рішення по суті заявлено клопотання не прийняла, ухвалила звернутись до військової частини за місцем проходження обвинуваченим військової служби із запитом про те, чи не перешкоджатиме апеляційний розгляд кримінального провадження несенню військової служби Особа_9 та чи може військова частина забезпечити його участь в судових засіданнях з розгляду апеляційних скарг без шкоди несенню військової служби. У відповідь на запит суду, командиром військової частини НОМЕР_2 повідомлено, що апеляційний розгляд кримінального провадження перешкоджатиме несенню військової служби Особою_9; командування військової частини може забезпечити участь Особа_9 в судових засіданнях, однак з огляду*

на швидкоплинну бойову обстановку та зважаючи на необхідність виконання поставлених перед військовою частиною бойових завдань». Отже, останнім часом в судовій практиці простежується тенденція до пріоритетності військової служби і потреб держави, про що й зазначає суд.

Крім того, звертаю увагу на той факт, що не має значення за контрактом чи мобілізацією несе службу обвинувачений. У цій же ухвалі АП ВАКС вказано: «зупинення судового провадження відповідно до ст. 335 КПК, на переконання колегії, пов'язане з необхідністю виконання громадянами України обов'язку захисту Вітчизни, у тому числі обвинуваченими, що перешкоджає, ускладнює або виключає можливість участі такої особи у розгляді кримінальної справи. Обмеження можливостей участі особи у розгляді кримінальної справи не залежить від підстав несення військової служби (за призовом чи контрактом). В обох цих випадках саме держава залучає особу до несення військової служби. Перебування обвинуваченого на військовій службі за контрактом у військовій частині під час воєнного стану в країні перешкоджає судовому процесу та може бути підставою для зупинення судового провадження» [7].

Ще один процесуально важливий момент, пов'язаний із дотриманням прав, стосується випадків, коли приймається рішення про зупинення судового провадження щодо одного обвинуваченого, а в справі їх декілька. Частина перша статті 335 вказує, що в такому випадку необхідно виділити судові провадження щодо одного обвинуваченого і зупинити, по іншим же – продовжити. Виділення відбувається з підстав, передбачених ст. 217 КПК. Відсутній в законодавстві алгоритм дій, якщо маємо ситуацію з, наприклад, виконавцем і пособником, яким інкримінується вчинення кримінального правопорушення, з реалізацією ролей. При цьому чи є можливість встановити наявність у діях одного з обвинувачених складу кримінального правопорушення за відсутності встановлення відповідного складу в діяннях іншого? Також ч. 4 ст. 217 КПК передбачається, що матеріали не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту судового розгляду. Чи потрібно суду враховувати цю позицію? Особливо якщо йдеться про інкримінування кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті. Вважаємо, суд з цього питання повинен заслухати думку сторін і прийняти виважене рішення, в іншому випадку ставиться під сумнів повнота судового розгляду і його справедливість в цілому.

Застосування інституту зупинення під час судового розгляду, і тут законодавець чітко і конкретно висловився, можливо виключно до обвинуваченого, прописавши це в ч. 1 ст. 335 КПК. На цьому акцентував увагу також ККС ВС у Постанові від 25.03.2025 у справі № 127/2822/18, зазначивши, що положення ст. 335 КПК стосується тільки обвинуваченого і не поширюється на захисника [8].

Також звертаю увагу на те, що можливість застосування вказаного інституту обмежена як процесуальним статусом, так стадіями кримінального провадження. Так, в Постанові ККС ВС від 19 листопада 2024 у справі № 396/109/23 вказано, що правила ст. 335 КПК стосуються зупинення судового провадження щодо обвинуваченого під час судового розгляду в суді першої та апеляційної інстанцій і не можуть бути підставою для зупинення в суді касаційної інстанції (що пов'язано з перебуванням в статусі засудженого) [9].

Виходячи з вищевикладеного можемо зазначити таке. Особливий режим, однозначно потягнув велику кількість доповнень в сфері кримінального судочинства. Законодавець максимально спрямував зусилля на врегулювання в нових умовах можливості здійснення кримінального провадження і дотримання прав обвинувачених. Виявлено велику кількість проблем, правозастосувачі по-різному вирішують деякі питання, однак практика є і велика роль в цьому процесі наразі належить ВС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні/ URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Застрожнікова К.С. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану: теоретико-правовий вимір. *Право і суспільство*. № 3/2025. Т.2 С. 194.
4. Лист Верховного Суду з роз'ясненням щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану від 03.04.2022 https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf
5. Велика Палата Верховного Суду уточнила порядок розгляду судових справ за участю військовослужбовців URL: https://sud.ua/uk/news/publication/346138-bolshaya-palata-verkhovnogo-suda-utochnila-poryadok-rassmotreniya-sudebnykh-del-s-uchastiem-voennosluzhaschikh#google_vignette
6. Ухвала БАКС у справі 06.10.2022 у справі № 344/2364/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106703816>
7. Ухвала АП БАКС у справі № 991/3348/22 від 03 червня 2025 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127860520>
8. Постанові ККС ВС від 25.03.2025 у справі № 127/2822/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126259389>
9. Постанова ККС ВС від 19 листопада 2024 у справі № 396/109/23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123434107>

Ключові слова: кримінальне провадження, судовий розгляд, виділення матеріалів, зупинення судового розгляду, воєнний стан.

Key words: criminal proceedings, trial, allocation of materials, suspension of trial, martial law.

Квасніцька Ольга Олексіївна

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри господарського права та процесу Національного Університету «Одеська юридична академія»;

Білошкурський Микола Миколайович

*здобувач вищої освіти факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІДЕНТИФІКАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС БУДІВНИЦТВА ЖИТЛА ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЖИТЛО

Право людини на житло є одним із основоположних прав, яке закріплено ст. 47 Конституції України [1], а ст. 8 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод (з додатками) від 04.11.1950 року, ратифікована Україною 11.09.1997 року, захищає право на повагу до житла та гарантує його недоторканість [2]. У контексті тривалої російсько-української війни, особливої важливості набуває право на житло військовослужбовців та учасників бойових дій. Так, ст. 12 Закону України «Про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1992 р. № 2011-XII закріплює за

ЯРМАКІ В.Х.

Міжнародно-правова відповідальність та захист прав людини у добу новітніх воєнних технологій: виклики та перспективи для України.....44

ГРЕБЕНЮК Д.О.

The development of scientific discourse in the context of the influence of ECHR practice on the phenomenon of extradition.....47

MANUILOVA A.

Völkerrechtliche verpflichtungen und das Estoppel-prinzip: garantien zur wahrung der Menschenrechte in Kriegszeiten.....49

КОЛЕЧКО Д.М.

Проблемні аспекти стягнення аліментів у спрощеному та наказному провадженні.....51

РУГАЛО Б.А.

Принципи прав людини і штучний інтелект.....54

АБЛОВ І.Є.

Підсудність кримінальних проваджень в контексті захисту прав людини.....56

Секція № 2

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану

TULIAKOV V.

War without world: the legal challenges of contemporary conflict and human rights.....60

ОБУШЕНКО Н.М.

Зайнятість населення та працевлаштування в Україні: правове регулювання, державна політика та виклики 63воєнного часу.....63

КАРЛІНСЬКА С.І.

Деякі особливості здійснення представництва адвокатом у справах про відшкодування шкоди завданою військовою агресією рф.....66

ГУТНИК В.В.

Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: очікування, виклики та перспективи.....68

ОКОПНИК О.М., ЛОПУХОВА Я.В.

Проблемні питання захисту прав людини під час воєнного стану.....71

ГРЕБЕНЕНКО І.О., СОКОЛОВА К.М.

Застосування поліцейськими технічних засобів фіксації (відеокамери, боді-камери) у процесі адміністративно-юрисдикційної діяльності в умовах воєнного стану.....73

ЗАДОРІН В.В.

Захист військовополонених в полоні та після.....75

КРАСНОГОР О.В.

Співвідношення функцій Міністерства юстиції України з іншими органами державної влади у сфері охорони прав людини.....76

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

Воєнний стан і права людини під час кримінального провадження.....79